

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення сутності боргової безпеки. Досліджено підходи вітчизняних та зарубіжних вчених щодо взаємозв'язку боргової безпеки як складового елементу фінансової безпеки. Проаналізовано діюче законодавство з питань визначення понять: національної, економічної, фінансової, боргової безпеки. Розглянуто підходи щодо оцінки рівня боргової безпеки держави.

Ключові слова: безпека, боргова безпека, фінансова безпека, національна безпека, економічна безпека, державний борг.

M. Kubay

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF DEBT SECURITY RESEARCH

Abstract. The theoretical approaches to the definition of the essence of debt security are considered. The domestic and foreign scholars approaches to the relationship of debt security as the constituent element of financial security are investigated. The existing legislation considering the definitions, such as national, economic, financial, debt security is analysed. The approaches to the assessment of the state debt security level are considered.

Keywords: security, debt security, financial security, national security, economic security, state debt.

1. Вступ

Боргова безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає свого роду індикатором і критерієм ефективності провадження виваженої боргової політики держави. З позицій об'єктивної реальності боргова безпека виражається у здатності дотримання такого рівня заборгованості, який задовольняє потреби держави у фінансових ресурсах та дає змогу зберегти стійкість фінансової системи країни, і при цьому не ставить під загрозу можливість виконання державою своїх функцій та зобов'язань щодо погашення та обслуговування боргів. Відтак, забезпечення боргової безпеки слід розглядати серед ключових завдань при реалізації стратегічних пріоритетів боргової політики країни.

Актуальність наукового дослідження обраної теми для України обумовлена динамікою суспільних процесів як у глобальному, так і в національному вимірах, а також зміною концептуальних підходів до поняття безпеки. Завдання боргової безпеки обумовлюються вагомістю боргу в гарантуванні економічного суверенітету держави, забезпеченні її макроекономічної стабільності та реалізації соціально-економічної стратегії. При цьому показники і критерії боргу відіграють роль ключових індикаторів боргової безпеки, а забезпечення боргової безпеки вирішальною мірою визначає стратегію розвитку боргової політики. Таким чином, гарантування боргової безпеки є однією з передумов досягнення стратегічних, соціально-економічних пріоритетів боргової стабільності і, без сумніву, вимагає детального вивчення.

2. Огляд літературних джерел

Дослідження проблеми державного боргу та механізму функціонування боргової політики проводилися відомими зарубіжними науковцями-економістами, зокрема Р. Барро, ДЖ. Б'юкененсом, У. Беверіджем, Дж. Кейнсом, К. Райхартом, Р. Манделом.

Питання формування та функціонування вітчизняного ринку державних боргових зобов'язань досліджували вітчизняні економісти: О. Барановський, М. Єрмошенко, В. Андрущенко, О. Василик, Т. Вахненко, В. Гейць, І. Лютий, В. Мунтіян, А. Сухоруков, Т. Філоненко. У роботах авторів висвітлюються окремі питання стосовно фінансової політики держави, державного боргу та управління ним, проблеми боргової політики держави та її оцінювання. Однак у працях зазначених науковців залишається несформований єдиний погляд щодо впливу державних запозичень на боргову безпеку країни: існує розбіжність підходів до оцінювання критичності обсягів внутрішніх та зовнішніх державних запозичень, впливу боргової безпеки на фінансову безпеку країни.

Серед українських науковців, які здійснили ґрунтовні дослідження саме з питань боргової безпеки України та провели аналіз її стану на основі відповідних індикаторів, варто відзначити О. Барановського, В. Козюка, Н. Кравчука, С. Марченка, О. Цурака, Т. Богдан.

Необхідність подальших наукових пошуків у даному напрямку обумовлена динамічністю розвитку зовнішньоекономічної сфери, вдосконаленням правової регламентації оцінки рівня боргової

безпеки України шляхом затвердження відповідної методики, яка, на наш погляд, не повною мірою відображає увесь спектр загроз, які характеризують рівень боргової безпеки держави, а відтак – потребує доповнення.

3. Теоретичні основи дослідження безпеки

Науковому осмисленню питань боргової безпеки, на нашу думку, сприяли певні особливості досліджень у галузі безпеки, а саме: логіка вивчення її структурних елементів від загального до часткового і системний характер.

Термін “безпека” почали вживати ще в XII ст., за умов стрімкого розвитку суспільства поняття безпеки широко застосовується в науковій літературі, у зв’язку зі зростанням небезпек.

Теоретичні підвалини вивчення поняття безпеки як характеристики економічних систем в Україні закладалися на початку 90-х років XX століття. Тоді був сформульований теоретико-методологічний підхід, який визначав парадигму майбутніх наукових досліджень і був реалізований у законодавстві. В його основу покладене розуміння безпеки як стану захищеності відповідної системи або інтересів суб’єктів (особи, держави, суспільства), який характеризується відсутністю загроз, стійкістю до їх впливу, здатністю до розвитку та відтворення.

Сучасне розуміння поняття “безпека” дає “Великий тлумачний словник сучасної української мови”, де “безпека” описується як стан, коли нікому, нічого, ніколи, ніщо не загрожує [5].

Безпеку також розглядають як комплекс заходів, що вживаються для захисту від будь-якого зовнішнього впливу, спрямованого на порушення ефективності функціонування об’єкта.

Так, Ю. Кунєв вказує, що термін “безпека” зазвичай означає відсутність небезпеки (неприпустимого ризику), пов’язаної (пов’язаного) з можливістю заподіяння будь-якої шкоди системі [9].

З виникненням національних держав, перетворенням їх на основний суб’єкт міжнародних відносин безпека набула характеру національної безпеки. Англійський філософ і політичний мислитель Т. Гоббс свого часу сказав: “Національна безпека – це не просто центр державницької діяльності, вона – головний сенс існування держави”. Без неї, вважав Т. Гоббс, взагалі неможливе існування будь-якої держави.

Поняття національної безпеки відображає провідну роль нації – політичної, державно-громадської спільноти як носія інтересів розвитку суспільства. У сучасному світі однією з найбільших цінностей стала самостійна державність.

Поняття “національна безпека” було вперше введене у політичному лексиконі в посланні Президента Т. Рузвельта до Конгресу США в 1904 р., де він обґрунтовував приєднання зони Панамського каналу інтересами національної безпеки. З того часу, переважно з воєнно-політичної точки зору в США та інших країнах Заходу під національною безпекою (national security) розуміють стан, що є результатом здійснення оборонних заходів, які під-

вищують захищеність держави від ворожих актів або інших видів зовнішнього втручання. Безпеку також розглядають як комплекс заходів, що вживаються для захисту від будь-якого зовнішнього впливу, спрямованого на порушення ефективності функціонування об’єкта. При цьому особлива увага принаймні в США приділяється саме проблемам національної безпеки.

Для порівняння, в сучасній українській науці “безпеку” тлумачать як рівень захищеності життєво важливих інтересів людини, а також суспільства, держави, докільля від реальних загроз, що їх створюють антропогенні чи природні чинники. При цьому розрізняють: воєнну, екологічну, економічну, інформаційну, пожежну, політичну, продовольчу, радіаційну, соціальну, технічну, транспортну, фінансову, ядерну безпеку. Крім того, “важливий чинник політики будь-якої держави – національна безпека” [6].

Сьогодні зовнішня політика України, як і будь-якої країни, залежить від стратегічних пріоритетів та цілей. Слід зазначити, що сприйняття України світом суттєво змінилося в позитивному напрямку, за рахунок чого Україна отримала нові можливості для реалізації власних національних інтересів.

Аналіз наукових досліджень дає можливість стверджувати, що сьогодні немає єдиної думки в тлумаченні базових понять національної безпеки та що поняття національної безпеки впливає з поняття національного суверенітету.

С. Мочерний писав, що поняття “суверенітету” визнається як незалежність держави від інших країн під час здійснення внутрішньої та зовнішньої політики в інтересах народу за одночасного реального втілення прав окремої особи й трудового колективу [10].

У Законі України “Про основи національної безпеки України” прийнятому Верховною Радою України 19 червня 2003 р., та із змінами, внесеними згідно із Законами у 2006 та 2010 роках, зазначається, що одним із принципів забезпечення національної безпеки є своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам. Серед пріоритетних національних інтересів проголошено створення конкурентоспроможності, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення.

Невід’ємною складовою національної безпеки держави, що визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, є економічна безпека. В сучасних умовах особливого значення набуває необхідність дотримання економічної безпеки. У статті 17 Конституції України проголошується, що поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України найважливішою функцією держави та українського народу є і забезпечення її економічної безпеки.

Економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дозволяє зберегти стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задоволь-

няти потреби особи, сім'ї, суспільства, держави [15].

За своєю природою економічна безпека держави охоплює всі галузі господарства, враховуючи економічні інтереси громадян та груп населення та поєднує їх загальнодержавними інтересами. Держава повинна боронитися від економічних загроз, що можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. Заходи та засоби захисту держави від цих загроз повинні розроблятися на підґрунті науки про економічну безпеку держави.

На наш погляд економічна безпека – це складова частина національної безпеки, на основі якої повинна забезпечуватися стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, а також стійке економічне зростання, захист економічних інтересів держави для задоволення потреб громадян, суспільства та держави в цілому.

У літературі до категорії економічної безпеки включають такі складові: сировинно-ресурсна, енергетична, фінансова, безпека фінансово-кредитної сфери, воєнно-економічна, технологічна, продовольча, аграрна, демографічна, екологічна, промислово-технологічна, соціальна, продовольча, приватизаційна, зовнішньоекономічна безпеки [12], [14], [15].

В. Мунтіян до внутрішніх складових економічної безпеки відносить: сировинно-ресурсну, енергетичну, фінансову, воєнно-економічну і чомусь тіньову економіку [11].

На думку М. М. Єрмошенка, до економічної безпеки слід відносити тільки ті її складові, які включають лише економічні відносини або базуються на них, що й буде єдиним критерієм класифікації складових економічної безпеки. Тобто до категорії “економічна безпека держави”, на думку вченого, доцільно відносити лише фінансову, внутрішньоекономічні і зовнішньоекономічні складові безпеки.

Рівень економічної безпеки залежить від достатності ресурсів (сировинних, енергетичних, трудових, фінансових) для економічного розвитку, стабільності ринків (продовольча безпека) та зовнішньополітичної стабільності. Загроза економічній безпеці виникає у зв'язку з різкими коливаннями пропозиції ресурсів і попиту на них, що зумовлюють різноманітні кризи на ринках та погіршення загальноекономічної динаміки. У сучасних умовах економічна безпека стає все більш залежною від тенденцій у світовій економіці. Глобалізація зумовлює підвищення ризиків, що виникають унаслідок поглиблення залежності національних економік від неочікуваних коливань кон'юнктури світових ринків.

Невід'ємною складовою економічної безпеки є фінансова безпека, проблеми якої найбільше досліджуються у роботах О. Барановського [3], А. Сухорукова [13], М. Єрмошенка [16] та інших.

4. Боргова безпека у системі фінансової безпеки держави

Дослідження боргової безпеки як характеристики соціально-економічної системи вимагає роз-

криття її внутрішньої природи та вивчення взаємозв'язку поняття безпеки та боргу.

Виділення в окремих сегмент наукового дослідження поняття боргової безпеки, без сумніву, пов'язане з дослідженнями фінансової безпеки. Серед перших дослідників цього наукового напрямку були: О. Барановський, М. Єрмошенко, В. Мунтіян, І. Бінько, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Шлемко, А. Сухоруков.

Основою фінансової безпеки є стабільність фінансової системи; саме такий підхід є характерним для робіт західних економістів, у яких фінансова безпека фактично ототожнюється з фінансовою стабільністю на макроекономічному рівні. У вузькому розумінні фінансова безпека визначається як “надійна захищеність фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз” [4].

Сьогодні у науковій, політичній та правовій літературі не описується чітко визначення поняття “фінансова безпека”. Так, у Концепції економічної безпеки України (Інститут економічного прогнозування НАН України) “фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій, установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих завдань” [7].

На наш погляд, під “фінансовою безпекою” слід розуміти багаторівневу фінансову систему, яка утворюється з низки підсистем, на основі яких забезпечується збалансованість та стійкість фінансової системи до внутрішніх та зовнішніх загроз, що сприяє покращенню умов для стабільного економічного зростання держави.

Фінансова безпека, у свою чергу, містить такі складові: бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека, боргова безпека, безпека страхового ринку, безпека фінансового ринку.

Розкриваючи сутність боргової безпеки, відзначимо, що вона розглядається як елемент фінансової безпеки, а тому окремих методологічних засад щодо вивчення цього поняття не існує. Для всебічного з'ясування природи поняття боргової безпеки важливо, на нашу думку, виходити з суті поняття безпеки загалом. Так, зокрема, польський економіст Л. Коженевські, аналізуючи сучасні дослідження з безпеки, визначає загальний характер даного терміна і пропонує для розгляду принаймні дві концепції:

- концепція, яка виділяє суть безпеки у таких формах (умовах) існування, які забезпечують триваліст, стабілізацію, вдосконалення та розвиток;
- концепція, яка виділяє суть безпеки у загрозах, що походять з оточення, хоча також можуть існувати в основі кожної організації та в течії інформації, котрі поєднують дану одиницю з середовищем [8].

Останніми роками за кордоном з'явився новий теоретичний напрямок, присвячений проблемі “боргового накриття” (debt overhang), який полягає в тому, що певний обсяг наявних державних зобо-

в'язань може викликати занепокоєння щодо спроможності країни виконати їх повною мірою. А окремі науковці вводять у науковий лексикон стосовно зовнішніх державних запозичень поняття “боргової безпеки” країни.

Згідно із Законом України “Про основи національної безпеки України” боргова безпека – це рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх та зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету та руйнуванням вітчизняної фінансової системи [2].

Вчений О. І. Барановський повністю погоджується з вищенаведеним формулюванням поняття “боргова безпека” та використовує його у своїх наукових працях.

Враховуючи альтернативні погляди на теоретичне роз'яснення поняття “боргова безпека”, вважаємо, що під борговою безпекою держави слід розуміти: певний рівень державної заборгованості, який дозволяє зберегти стійкість фінансової системи країни до внутрішніх та зовнішніх загроз та забезпечити економічну незалежність держави, підтримуючи при цьому належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу держави.

Боргову безпеку держави як елемент національних інтересів розглядають у межах комплексного підходу як підсистему в багаторівневій системі фінансової безпеки держави. Системну сутність безпеки, які входять до складу національної безпеки, наочно зображено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Боргова безпека у системі національної безпеки

Системна сутність національної безпеки, яка входить до складу міжнародної та глобальної системи безпеки, проявляється в тому, що вона включає у себе складову економічної безпеки, яка, в свою чергу, об'єднує різні галузі життя і розвитку людини, держави та суспільства. Кількість та склад цих структурних елементів визначаються типом економічної системи та її регуляторною моделлю. Всі види безпеки дуже тісно пов'язані між собою,

так що інколи важко їх відокремити один від одного, проте всі вони базуються на економічній безпеці. Отже, системність безпеки дозволяє виокремлювати у повноцінний об'єкт дослідження не лише складові економічної безпеки, а і її підсистеми.

В Україні функціонує трирівнева система фінансування: бюджетне фінансування, банківські кредити і прямі інвестиції через механізм ринку капіталів. Тому особливої уваги потребує безпека всіх цих рівнів. Саме надійність фінансової системи відіграє величезну роль для держави, на основі якої повинні забезпечуватися оперативність розрахунків між підприємствами, збереження заощаджень, приплив інвестицій в економіку. В цілому фінансова безпека охоплює фінансову безпеку населення, окремих домашніх господарств, підприємств, організацій, установ, галузей, регіонів, окремих секторів економіки, держави.

Найважливішими показниками фінансової безпеки держави є: величина внутрішнього і зовнішнього боргів; рівень інфляції; стійкість національної валюти; сальдо платіжного балансу країни. Внутрішня та зовнішня заборгованість стала невід'ємною складовою фінансової системи більшості країн світу, спричинена дефіцитом бюджету. За такої ситуації виникає потреба в додаткових фінансових ресурсах, які отримуються завдяки емісії грошей, або запозиченням всередині країни та зовні.

Рівень державного боргу та спосіб його фінансування суттєво впливає на загальні кредитні умови країни, розвиток інфляційних процесів, обмінний курс, приплив капіталу, іноземні інвестиції, довіру підприємців та споживачів. Методи управління державним боргом можуть як активно сприяти розвитку фінансового ринку України, так і суттєво гальмувати його.

Розмір державного боргу залежить від безлічі факторів, що впливають на нього неоднозначно. Якщо випуск державних боргових зобов'язань як у вартісній, так у товарній формах, відновлення і захист заощаджень громадян однозначно збільшують державний борг, то конкурентоспроможність національних сировинних ресурсів і товарів, а також послуг, що сприяє зароблянню вільно конвертованої валюти, навпаки, дає змогу зменшити заборгованість. У цьому зв'язку слід враховувати також небезпеку збільшення державного зовнішнього боргу внаслідок невиконання зобов'язань за валютними кредитами з боку національних суб'єктів господарювання.

Управління такою складною та неоднозначною категорією, як державний борг, потребує наявності повноцінного правового забезпечення процесу формування боргових зобов'язань і використання запозичених коштів, функціонування відповідних структур із обслуговування державних боргових зобов'язань, а також створення дієвого механізму його погашення.

Щодо юридичної сторони даного питання, то за Законом України “Про структуру державного внутрішнього боргу України” Верховна Рада України затверджує структуру та граничний розмір державного боргу країни. Проте досі в Україні не прийнято закону про зовнішній державний борг.

Зовнішній державний борг України є заборгованістю держави за непогашеними зовнішніми позиками і невиплаченими за ними процентами на певну дату. Він складається із заборгованості держави міжнародним і регіональним банкам, урядам, приватним іноземним банкам, корпораціям і міжнародним фінансовим організаціям. Проблема зовнішнього боргу тісно пов'язана передусім із системою фінансової безпеки держави. По-перше, з погляду потенційно можливого позитивного впливу міжнародної фінансової допомоги на вирішення нагальних потреб України, а відтак, відносного поліпшення стану фінансової безпеки. Виходячи з того, що показники зовнішньої фінансової допомоги можуть закладатися у бюджетні параметри, їх недотримання означатиме загрозу фінансовій безпеці України. По-друге, з погляду досягнення надмірних щодо узагальнюючих макроекономічних показників розмірів зовнішнього боргу та необхідних коштів на його обслуговування, а відтак, погіршення стану фінансової безпеки держави. При цьому слід зазначити, що запозичені ресурси, які використовуються не за призначенням, становлять навіть більшу небезпеку, ніж відсутність зовнішніх позик взагалі. Таким чином, якщо зовнішні державні запозичення перебувають у загальноприйнятих у світі безпечних межах, вони не становлять загрози борговій безпеці, а відтак, і фінансовій безпеці загалом.

Фінансову безпеку будь-якої держави визначає насамперед її фінансова незалежність. При цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій та обсяг іноземних інвестицій у національну економіку. Багато в чому фінансова безпека держави визначається характером внутрішньої та зовнішньої фінансово-кредитної політики країни. Також неоднозначний вплив на фінансову безпеку держави має політичний клімат країни. Фінансовій безпеці, безумовно, сприяє організація в державі нормального обміну фінансовими ресурсами між галузями, регіонами, країнами.

Проблема фінансової безпеки держави на сьогоднішній день виходить за межі національних кордонів. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, збільшуються обсяги переливу капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. Нові можливості створюються зростаючою інтеграцією світових ринків капіталу, змінами в обсягах і складі фінансових потоків, а також зростанням кількості кредиторів та позичальників. Глобалізація фінансових ринків сприяє створенню більш складного фінансового середовища, тому для збереження стабільності міжнародних грошових і фінансових систем необхідне поліпшення нормативів фінансових ринків та спостереження за ними.

Отже, управління державними зобов'язаннями необхідно будувати з урахуванням обов'язкового дотримання боргової безпеки держави.

Питання боргової безпеки України та її впливу на фінансову безпеку на сучасному етапі є невирішеними. В умовах глобалізації, коли стратегією України є євроінтеграція, для закріплення позицій

серед розвинутих країн Україні необхідно вирішити питання забезпечення фінансової та боргової безпеки.

У свою чергу, рівень боргової безпеки визначається багатьма факторами.

По-перше, ступінь боргової безпеки залежить від стану нормативно-правової бази, що регламентує формування державного боргу і використання запозичених коштів. Слід зазначити, що в Україні дотепер не прийнято закон про державний борг.

По-друге, боргова безпека зумовлюється загальним обсягом, структурою (за джерелами запозичень, видами валют, умовами емісії, амортизації та обслуговування) боргових зобов'язань та динамікою державного боргу.

По-третє, йдеться про перелік наявних і потенційно можливих боргових інструментів, а також фактичні пропорції між ними і можливість диверсифікації ринку державних цінних паперів.

По-четверте, рівень боргової безпеки держави прямо залежить від офіційного валютного курсу і темпів зростання ВВП.

По-п'яте, на боргову безпеку впливає сучасна система управління державним боргом.

Отже, якісною характеристикою боргової безпеки держави є визначення боргового тягаря та рівня платоспроможності. Для оцінки цих параметрів світова практика використовує близько двох десятків показників-індикаторів і ще більшу кількість їх граничних (порогових) значень. Така кількість індикаторів та їх граничних значень зумовлена різноманітністю методик, що застосовуються для їх розрахунку, а також специфікою розрахунку та застосування певних макроекономічних показників кожною окремою державою.

Зниженню рівня боргової безпеки держави відбувається під впливом таких чинників: зростання процентних ставок на ринку державних запозичень, підвищення рівня оподаткування суб'єктів господарювання, зменшення виробничого споживання внаслідок падіння інвестицій, вплив із країни сукупних валютних резервів, передача частини державної власності у власність зарубіжних країн. Тобто рівень боргової безпеки безпосередньо позначається на рівні бюджетної, інфляційної, валютної та інвестиційної безпеки.

Дійсний рівень боргової безпеки може бути визначений за умови створення дієвої системи оцінки, розробки і затвердження її індикаторів та їх кількісних значень.

5. Висновки

В умовах глобалізації стратегією України є євроінтеграція для закріплення позицій серед розвинутих країн. За таких умов Україні необхідно вирішити питання забезпечення боргової та фінансової безпеки.

Боргова безпека держави є однією з найважливіших складових фінансової безпеки, проблема якої стала найбільш актуальною в період кризи 2008-2010 рр.

Аналіз теоретичних та практичних проблем боргової безпеки України та її вплив на фінансову

безпеку на сучасному етапі не вирішені. Це супроводжує небезпеку повторення негативного досвіду державних запозичень початку 1990-х років.

З метою підвищення рівня боргової безпеки України, на нашу думку, слід звернути особливу увагу на реалізацію таких стратегічних заходів, як:

- вдосконалення вітчизняного законодавства щодо державного боргу шляхом прийняття Закону України “Про державний борг”, що дозволить, у свою чергу, вдосконалити механізм здійснення державних запозичень та погашення державного боргу та створить умови для прозорості та передбачуваності в питаннях управління державним боргом і ризиками;

- зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозикових інструментів фінансування бюджетних видатків;

- використання внутрішніх запозичень як засобу перерозподілу прибутку всередині країни;

- інвестування залучених коштів на покращення розвитку виробничої, транспортної, енергетичної, інформаційної та інших видів інфраструктури.

Боргова безпека є необхідним елементом ефективної реалізації економічної стратегії України та вирішення першочергових завдань забезпечення фінансової безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. – К. : Відомості Верховної Ради України, 1996. – №17.
2. Україна. Закон. Про основи національної безпеки України: від 19.06.2003 №964-4-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2003.
3. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : Нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
4. Василик О. Фінансова безпека // Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т.3 / Василик О., Мочерний С.; [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Вид. Центр “Академія”, 2002. – С. 807.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : ВТ “Перун”, 2001. – 1440 с.
6. Енциклопедія Сучасної України. – К., 2003. – Т. 2. – С. 385.
7. Концепція економічної безпеки України; Ін-т екон. прогнозування / [кер. проекту В. М. Геєць]. – К. : Лотос, 1999. – 56 с.
8. Коженевські Л. Управління безпекою / Л. Коженевські // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №1(31). – С. 147-154.
9. Кунев Ю. Д. Безпека митної справи як складова безпеки держави / Кунев Ю. Д. // Митна справа. – 2007. – №2(50). – С. 3-8.
10. Мочерний С. Національний та економічний суверенітет країни / С. Мочерний // Економіка України. – 2005. – №10. – С. 4-13.
11. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – С. 462.
12. Національна безпека України, 1994-1996 рр. : наук. доповідь. – К. : НІСД, 1997.
13. Сухоруков А. І. Сучасні проблеми фінансової безпеки України / А. І. Сухоруков. – К. : НІПМБ, 2004. – 117 с.
14. Проблеми економічної безпеки в Україні : аналіт. доповідь. – К. : УЦЕПД, 1997. – 54 с.
15. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
16. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
17. Єрмошенко М. М. Стратегічна інформація в забезпеченні фінансової безпеки держави / М. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №10. – С. 76-82.